

Zabielski, Józef

"Aktuelle Probleme der Moraltheologie", Andreas Laun, Wien 1991 : [recenzja]

Studia Teologiczne 10, 280-282

1992

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

wszystkie swoje zdolności. (...) dlatego jako chrześcijanie jesteście powołani do jeszcze donioślejszej misji: ewangelizowania samej ludzkiej kultury" (Przemówienie do przedstawicieli świata kultury, Se-ul, 5 V 1984).

Ojciec Święty w sposób szczególnie podkreśla rolę kultury w przeobrażeniach dziejowych, których dziś jesteśmy świadkami: „Jestem synem Narodu, który przetrzymał najstraszliwsze doświadczenia dziejów, którego wielokrotnie sąsiedzi skazywali na śmierć — a on pozostał przy życiu i pozostał sobą. Zachował własną tożsamość i zachował pośród rozbiorów i okupacji własną suwerenność jako naród — nie w oparciu o jakiegokolwiek inne środki fizycznej potęgi, ale tylko w oparciu o własną kulturę, która okazała się w tym wypadku potęgą większą od tamtych potęg" (Przemówienie podczas spotkania ze światem kultury i sztuki, Warszawa, 13 VI 1987).

Jak wielkie zadanie spoczywa na twórcach kultury w Polsce, niech świadczą słowa kard. Stefana Wyszyńskiego, cytowane przez Jana Pawła II w Warszawie: „Jakie stosowne dla twórców kultury, dla pisarzy jest to szlachetne i lecznicze zadanie — lizać rany człowieka pobitego, leczyć naród, leczyć ludzi" (Tamże).

Jarosław Filochowski

Andreas Laun, *Aktuelle Probleme der Moralthologie*, Wien 1991, ss. 208.

Moralność jest tą sferą ludzkiego życia, która jest zawsze „aktualną” i zmuszającą do zajęcia konkretnej postawy. Życie osobowe człowieka — świadome i wolne, domaga się przyjęcia normatywnych zasad, które umożliwią podejmowanie odpowiedzialnych decyzji. Z drugiej strony ogólny rozwój świata, wciąż zmieniające się problemy ludzkie, odkrycia i osiągnięcia naukowe, zwłaszcza te, które odnoszą się bezpośrednio do człowieka, stawiają osobę ludzką w sytuacji koniecznych wyborów, domagając się zastosowania przyjętych norm etycznych do tych problemów, które niesie nam codzienność. To wszystko zaś wyznacza tematykę badań takim dziedzinom ludzkiej myśli i nauki, jakimi są etyka filozoficzna i teologia moralna.

Zagadnienia te podejmuje w swej książce ks. prof. A. Laun, teolog moralista z Wiednia. Ks. A. Laun jest członkiem Zgromadzenia Zakonnego Oblatów św. Franciszka Salezego, aktualnie pracuje jako duszpasterz i wykładowca teologii moralnej w Wyższej Szkole Teologicznej swego Zgromadzenia w Heiligenkreuz i w Benediktbeuern (BRD).

Autor swoją książkę zatytułował dość ogólnie: *Aktualne problemy teologii moralnej*. Tytuł ten jest jednak w pełni zasadny, gdyż na treść tej pozycji składają się rozważania najbardziej aktualnych zagadnień natury etyczno-moralnej. Motywem, który bezpośrednio skłonił Autora do zajęcia się przedłożonymi problemami był fakt kwestionowania i zarzutów, jakie z różnych stron są stawiane pod adresem tych zagadnień. W tej sytuacji prof. A. Laun proponuje czytelnikowi przeanalizowanie tych tak kontrowersyjnych problemów w oparciu o moralne prawo Ewangelii. Osobiste przemyślenia Autora są poszerzone o refleksje partnerów jego dyskusji, którymi byli zarówno konkretni ludzie ze swymi zyczeniami, trudnościami i zarzutami, jak również fachowe opinie teologów. Książka ta jest więc, jak mówi we wprowadzeniu sam Autor, owocem dialogu i dyskusji prowadzonej przez teologa — moralistę z innymi teologami i wszystkimi, którym ta problematyka jest ważna i aktualna.

W omawianej książce poruszono osiem różnych problemów moralnych, najbardziej aktualnych we współczesnym świecie. W pierwszym rozdziale A. Laun rozważa wzajemną zależność pomiędzy etyką filozoficzną a teologią moralną. Stara się tu wskazać na różnice i wspólność tych dwóch dziedzin nauki. Problemy etyczno-moralne są nieodłączne w każdej dziedzinie ludzkiego życia. W życiu gospodarczym etyka jest, zdaniem prof. Launa, „zaczynem” (Sauersteig), który sprawia, że problemy te są rozważane we właściwej perspektywie, ich miarą zaś jest zawsze człowiek. Etykę rozumie Autor w znaczeniu normatywnym, nie opisowym. Ma ona odpowiadać na pytanie, co w danej konkretnej sytuacji człowiek „powinien”, a czego mu nie wolno („...was Menschen in bestimmten Situationen tun oder nicht tun sollten”, s. 13). Trudności w sprecyzowaniu takich konkretnych odpowiedzi prowadzą niektórych etyków do rezygnacji z podejmowania tychże zagadnień. Sposobem wyjścia z tych obiektywnych i subiektywnych trudności w badaniach etycznych może być oparcie etyki na fundamencie wartości.

Nadal jednak pozostaje problemem ustalenie fundamentu imperatywu moralnego. Pewność w tej dziedzinie nie oznacza możliwości udowodnienia tego, do czego jest się przekonany („Gewissheit heisst nicht 'Beweisbarkeit'”, s. 19). Swoje analizy w tym względzie Autor prowadzi w kierunku osoby ludzkiej, widząc w niej podstawę normy moralnej. Jako centralne tematy etyki Autor wylicza: oso-

ba ludzka jako podmiot aktów moralnych, człowiek i jego prawa jako fundamentalne podstawy szczególnych problemów etycznych, zagadnienie czynu moralnego.

Rozważania etyki filozoficznej napotykają na religijną argumentację uzasadnień życia moralnego człowieka. W tym miejscu spotykają się ze sobą etyka i teologia moralna. W katolickiej teologii moralnej pytanie o dobro i zło moralne sprowadza się do pytania o zgodność czy niezgodność czynu ludzkiego za wolą Boga. Prof. Laun z całą stanowczością podkreśla, wbrew niektórym współczesnym moralistom, także z kręgu teologii katolickiej, że źródłem norm moralnych jest wola Boża, nie zaś wola ludzka, tak jednostek, jak i wspólnot („Die Kategorien von Gut und Böse hängen also weder von Willen Gottes, erst recht nicht von dem Willen des Menschen oder gar einer Parlamentsmehrheit ab, sonder einzig und allein von dem Logos der sittlich bedeutsamen Werte, die Gott im Akt der Erschaffung in das Sein selbst gelegt hat”, s. 25). Rolę teologii moralnej wobec etyki ks. Laun widzi w specyficznej funkcji wiary, na której teologia się opiera. Wiara, według niego, pełni w rozważaniach etyki funkcję krytyczną, integrującą, stymulującą i rozgraniczającą. Wiara też daje etyce ponadnaturalne motywacje uzasadnień norm moralnych, jak również wprowadza dialogiczną strukturę rozważań etycznych; zachowanie woli Bożej jest miłosną odpowiedzią człowieka na miłość Boga („Dialog der Liebe” s. 30).

W drugim rozdziale A. Laun zajmuje się problematyką sumienia w kategoriach normy i wolności („Das Gewissen — sein Gesetz und seine Freiheit”). Analizy Autora oscylują wokół dyskusji współczesnych moralistów na ten temat: sumienie i jego moc wiążąca, sądy sumienia a posłuszeństwo Urzędowi Nauczycielskiemu Kościoła, sumienie i wolność — niezależność sumienia („Gewissensfreiheit”).

Tematem trzeciego rozdziału omawianej książki są zagadnienia bardziej szczegółowe: miłość, małżeństwo i życie seksualne („Liebe, Ehe, Sexualität — Durchbruch im 20. Jahrhundert”). Na początku ukazana jest niezwykła aktualność tych zagadnień w końcu naszego stulecia, ze wskazaniem na przyczynę tego stanu rzeczy i na zarzuty pod adresem nauczania Kościoła w tym względzie. Odpowiedzia na postawione tu pytania jest rozdział następny, w którym dokonano analizy nauczania Pawła VI zawartego w encyklice Humanae Vitae. Autor omawia tu podstawowe zagadnienia papieskiego dokumentu, wykazując zasadność podanej tam argumentacji i jej znaczenie dla każdego człowieka; znaleźliśmy tam również odpowiedzi na zarzuty stawiane Urzędowi Nauczycielskiemu Kościoła.

Zbliżoną tematycznie jest tematyka kolejnego rozdziału traktującego o przedmałżeńskim współżyciu seksualnym („Zur sexuellen Enthaltsamkeit vor der Ehe”). W pierwszym punkcie Autor rozważa zagadnienie roli autorytetu Kościoła i Biblii oraz posłuszeństwo owemu duchowemu autorytetowi. W dalszej części tego rozdziału prof. Laun zajmuje się relacją między miłością a seksualnością człowieka. Wbrew powszechnie lansowanej zasadzie o miłości bez żadnych granic i praw („kein Gesetz und Recht kennt”, s. 108), stawia i udawadnia zasadę, że istnieją ściśle i bardzo wiążące prawa miłości („Die Liebe hat sehr wohl ihr Gesetz und Recht”, s. 108). Kolejnymi zagadnieniami są: problem dzieci poczętych w związkach przedmałżeńskich, znaczenie ludzkiego ciała, związku przedmałżeńskie a sakramentalność małżeństwa, wątpliwości „nowej moralności” („Aporien der 'neuen Moral'”, s. 113). Skutkiem praktykowania zasad owej „nowej moralności” są „niechciane” dzieci, łatwe i szybkie łamanie wierności małżeńskiej i rozwody, małżeństwa „na próbę”, zagubienie wartości ludzkiego ciała („Entwertung des Liebes”). Znakiem naszych czasów jest to, że dziś mamy w naszym życiu „mniej miłości” („weniger Liebe”), w „więcej seksualności” („mehr Sexualität”).

Kolejnym zagadnieniem poruszonym przez prof. Launa jest problematyka moralna zapłodnień „in vitro”. Autor przedstawia tu i wyjaśnia katolicki punkt widzenia tego problemu, prezentowany przez Urząd Nauczycielski Kościoła. Zwraca uwagę na człowieka jako podstawę normy moralnej, katolickie rozumienie poczęcia życia ludzkiego, istnienie obiektywnych norm moralnych, rozgraniczenie pomiędzy tym, co jest możliwe fizycznie do wykonania i czego człowiek chce, a tym, co wolno człowiekowi czynić (Der Unterschied zwischen Wertuteil und Sachurteil”, s. 131), zagadnienie autonomii etyki, problem prawa i moralności, związek między celem a środkiem działania oraz na fundamentalne i pragmatyczne argumenty etyczne. W następnym punkcie tego rozdziału wskazuje na etyczne argumenty nietykalności człowieka w stanie embrionalnym („Ethische Grundsätze zur Unantastbarkeit des embryonalen Menschen”, s. 137). Tymi zasadami są: podstawowa norma etyki medycyny „*primum non nocere*”, prawo do życia embrionu, prawo embrionu do zachowania nietykalności cielesnej („Das Recht des Embryos auf Körperliche Integrität”, s. 138). Następnie prof. Laun przedstawia pogląd Kościoła na temat sztucznych zapłodnień. Nauczanie Urzędu Nauczycielskiego można sprowadzić do dwóch zasad naczelnych: a. życie ludzkie poczyca się we wnętrzu człowieka i jest święte i nietykalne; b. przekazywanie życia ludzkiego dokonuje się tylko w ramach małżeństwa, co sprowadza się do nietykalności aktu małżeńskiego. W końcu tego rozdziału Autor zajmuje się jeszcze pragmatyczno-prawnymi stronami szczegółowych problemów zapłodnień „in vitro”.

Kolejny rozdział omawianej książki to zagadnienie choroby AIDS. Prof. Laun zatytułował ten rozdział (problem) w formie pytania: Czy AIDS jest karą Bożą? („Ist Aids eine Strafe Gottes?”, s. 157). Odpowiedź, jakiej próbuje udzielić na tak sformułowane pytanie, wskazuje na dwie możliwości oceny tego stanu rzeczy: każdą chorobę można uważać za swego rodzaju karę Bożą, gdyż każdy chory człowiek jest grzeszny („Jede Krankheit ist ‘Strafe Gotte’”). Pogląd przeciwny ma też swoje uzasadnienie, także w nauczaniu Chrystusa, który na pytanie, kto zawinił, że człowiek urodził się niewidomy, odpowiedział: „Ani on nie zgrzeszył, ani jego rodzice...” (J 9, 3). Autor nasz sformułował to w formie twierdzenia: „Keine Krankheit ist ‘Strafe Gottes’”, s. 164. Także doświadczenie mówi nam, że w przypadku choroby AIDS wielu zaraża się tą chorobą bez żadnej własnej winy (dziecko rodzące się już zarażone, lekarz podczas pracy, itp.); stąd nie może to być dla nich żadną karą. Są jednak zawinione sposoby zarażenia AIDS (homoseksualizm, nieuporządkowane życie heteroseksualne) i te uznane są przez ks. Launa za formy grzeszne w całym tego słowa znaczeniu. Moralnie zasadnym sposobem walki z AIDS jest zmiana życia człowieka, jego zachowań, nie zaś „techniczne” formy obrony (np. prezerwatywa). Zobowiązaniem zdrowych wobec chorych na AIDS jest troska i pomoc im świadczona, co jest wymogiem moralności naturalnej i wypływa z prawa Bożego.

Ostatnim zagadnieniem poruszonym w omawianej książce jest protestujący list teologów języka niemieckiego skierowany do papieża Jana Pawła II („Die Kölner Theologen — Erklärung”). Autor w podtytuł tego rozdziału zapytuje, czy wiara i teologia są ze sobą w sprzeczności: „Glaube und Theologie im Widerstreit?”, (s. 177). W rozdziale tym przedstawia historię i przyczyny wystosowania tego listu, jego zawartość treściową oraz powołanie teologa i jego zależność od Urzędu Nauczycielskiego Kościoła, jak również kompetencje tego Urzędu w formowaniu i przekazywaniu zasad moralnych życia chrześcijan.

Rozważania tej książki zamyka Autor krótkim zakończeniem. Na końcu zamieszczonych jest wykaz bibliografii, liczący 13 stron tekstu. Wskazana tu literatura przedmiotu jest cennym uzupełnieniem rozważań omawianej pozycji. W ten sposób Autor poszerza pogląd czytelnika na omawiane przez siebie zagadnienia. Książka A. Launa jest cenną pozycją w piśmiennictwie teologiczno-moralnym. Wartość jej jest w tym, że podejmuje najbardziej dziś aktualne problemy moralne, zarówno w zakresie zagadnień fundamentalnych, jak i szczegółowych. Autor nie tylko podejmuje aktualne problemy, ale w sposób „aktualny” i „współczesny” je rozwija i wyjaśnia. Odwołuje się do najnowszych osiągnięć nauk szczegółowych, co stawia jako metodę badań współczesnej etyki („Die Ethik muss sich all der wissenschaftlichen Methoden bedienen, die zur Erforschung der jeweils relevanten Wirklichkeiten notwendig sind”, s. 23-24). Także odwoływanie się do argumentów typowo teologicznych jest bardzo cenne z racji ścisłego powiązania rozważanych problemów z oficjalną nauką Kościoła. Z tego względu lektura tej książki daje czytelnikowi możliwość wyrobienia poprawnych własnych poglądów na podejmowane tu zagadnienia. W wielkim pomieszczeniu pojęć i sposobu argumentacji, co często spotykamy we współczesnej literaturze etycznej i teologiczno-moralnej, omawiana pozycja jest przykładem, jak można o problemach trudnych i złożonych mówić zrozumiałym językiem i używać jasnej argumentacji. Czytelnikowi pozostaje tylko przyjęcie lub odrzucenie przedstawionych tez i sposobu ich uzasadniania, w tym jednak jest jego osobisty wybór i odpowiedzialność.

Ks. Józef Zabielski

Seminarium Diakonii Parafialnej. Wydanie studyjne, Lublin 1991, ss. 160.

Niewielu jest w Polsce ludzi, którzy by nie słyszeli o ruchu „Światło-Życie” i jego promotorze ks. Franciszku Blachnickim. Wielu natomiast otrzymało w nim swoją duchową formację i wielu nadal zasiła jego szeregi. Ruch istnieje mimo śmierci jego założyciela i jego drugiego moderatora krajowego ks. Wojciecha Danielskiego. Posiada już swoją bibliografię podmiotową i przedmiotową oraz doskonałą swoją podbudowę teoretyczną.

Prezentowaną tu książkę poprzedzają wydane w latach 1990-1991 w Lublinie podręczniki, ćwiczenia i notatniki Ruchu. Ich wykaz znajduje się na s. 139 niniejszej publikacji. Wynika z tego, że ruch „Światło-życie” pragnie objąć swoim wpływem nie tylko dzieci i młodzież, lecz również ludzi dorosłych różnych stanów i zawodów i że pracę formacyjną rozciąga nie tylko na wakacje i ferie, ale właściwie na całe życie. Pod tym względem słyszało się zarzuty, że Ruch zostawia człowieka po pierwszych latach formacji, że przez to nie jest propozycją życia, lecz jedynie określoną akcją. W świetle ostatnich publikacji zarzuty te są bezpodstawne.